

Barabás László

Írások a sóvidéki székely harisnyáról

1. Miben is jártam?

Sokáig nem tudtam, hogy népviseletben járok. Nem ismertem a fogalmat, otthoni felnőttektől nem hallottam a szót. Gyermeki gúnyamat, családi öltözetünket, a parajdiak s a sóvidéki falvak jó-részt maguk készítette mindennapi és ünneplő ruháját közülünk senki nem nevezte népviseletnek.

Csak azt tudtam, hogy tavasszal korán megszántottuk a kenderföldet, úgy is hívtak egy parajdi–sófalvi határrészt, Kenderhely, édesapám sűrűn bevetette, hogy a madaraknak is jusson, augusztusban, kánikula közepén kinyöttük az embernél magasabb növényt, jaj, de unalmas, nem gyermeknek való munka a kendernyöves, annál élvezetesebb az áztatás, vittük vasárnap délután (nem igazi munka, pihenőnap is megjárta) a kévéket, Sásverésbe, a Küküllő egyik holtágába, térdig érő vízbe, kövekkel, deszkákkal nyomtattuk, néha megnőtt a víz, és elsodorta a kenderet, két hét múlva kiszedtük, otthon a kerítés mellé támasztva szárítottuk, aztán édesanyám kitilolta, összetörte: a fás szár, a pozdorja lehullott a földre, de jó volt benne hempergőzni, a szálakat gerebenezte, deszkalapból kiálló sűrű szegerdőn áthúzogatta. Összegyűltek telen az asszonyok szerre ki-ki házához, s fonták, ágyra ülve, sarokba húzódva éneket, mesét, történetet és verset lehetett hallgatni a fonóban. A kenderszál mellé pamutszálát vásároltak, aztán felvetették a szövőt, a szövéshez csőrölni kellett, ez a gyermek dolga, gomolyáról orsóra tekerni a szálát, kihúzni egy-egy csépet, míg készen lett a törülközőnek, abrosznak, ingnek, gatyának való anyag.

Emlékszem, milyen örömmel mentem juhnyíróba, ünnep volt a juhtartó gazdáknak, május végén, június elején lenyírtuk a juhok téli bundáját, mennyit kellett csititanom, simogatnom olló alá fogott kedves juhaimat, akikkel sokat voltam együtt pásztori minőségben késő ősszel és kora tavasszal, féltettem, nehogy elvágja bő-

rüket az apám kezében gyorsan csattogó olló, a férfiak munkája a nyírással befejeződött, jót mulattak a majorház mellett Nagyaszalásban vagy a Nyírben. Édesanyám megmosta, megszáritotta a gyapjút, s ha egy szabad órája adódott, fonta, nyáron is, hogy ősszel felvethesse a szövőt, tél előtt készen legyen. A posztót ványolni, üttetni kellett, hogy tömöttebb, vastagabb legyen, aztán mehettünk Sükösd Kálmánhoz vagy más helybeli szabómesterhez, hogy a szürke vagy zöld fenyőágas posztóból picceses nadrágot, lájbit, ujjast szabjon, felöltözzünk télire.

Így készült a fehér posztó is, a harisnyának való. Mennyire vártam, hogy tíz-tizenkét éves lehessenek, nekem is csináltassanak harisnyát, addig a bátyámét húzogattam, de akkor vagy igazán valaki, akkor számítász a családban munkaerőnek, ha van már harisnyád, férfi vagy már akkor, milyen izgalommal siettem édesanyám mellett Alsósófalvára Páll Mihály bácsihoz, aki abban az időben a legjobb harisnyaszabó hírében állott, hogy megmérjen és felavasson a harisnyavisezők társadalmába: kicsit ráncos volt rajtam az első harisnya, ráhagytak a bőségre, nőjön belé a gyermek, harisnya mellé lájbi is kellett, s zsinóros zöldkalap, ezt vásárban vetünk, de vigyázni kellett rá, nehogy leüssék, sárban, vízben megfürdők, inkább vasárnap telleggettük a fejünkre, hétköznapra, munkába ott volt a szalmakalap, ezt is a vásárban vette édesanyám, magának széles karimájút, a férfiaknak magas tetejút, jó szellős volt, kapáláskor, szénacsináláskor, de leginkább kánikulai aratáskor árnyékot tartott, nyárára nekünk, gyermekeknek cájg nadrágot csináltattak, az öregek a legnagyobb melegben sem húzták le a harisnyát, a hétköznapit, esetleg könnyebb munkán, szénaszáritáskor ingben-gatyában dolgoztak.

Arra már nem emlékszem, hány bundasapkát szaggattam el (jó nagyokat lehetett vele puffantani az iskolaterem padlóján), olyant, melyben a januári farkasordító hidegben, korcsijázás vagy erdőmunka közben is családi melegből tekint világba a gyermek, fiadzáskor számon kellett tartani, hány baksa és hány nőtény bárány születik, a nőtényeket meghagyjuk, a baksákat sorra levágjuk, bőrrük jó lesz bundának, báránybórsapkának vagy éppen melegítő derekaljnak az ágyba, sapkának apró göndör szőrút választottunk, abból lesz szép fejrevaló, gyermeknek jó a hosszú szőrú is, bőr-

csizmára a gyermekeknek sokgyermekes családban egyáltalán nem jutott, bőrcsizmát csak a legénysorba cseperedettnek csináltak, amikor már jól tudott táncolni, s eljött a leányokhoz járás ideje is, apám legénykora óta viselt, ünneplő csizmáját törülgettem, elfogott a vágy, hogy mielőbb felhúzhassam a rámás csizmát, de az is nagy dolog volt, ha pár bakancsot tudtak télire akasztani, netán örököltem bátyám kinőtt cipőjét, kímélni kellett, s foldatni ezt is, kényelmesebb volt a bocskor, minden méretben lehetett vásárolni a boltban, érteni a felhúzását, jó nagy kapcát tekerni a lábra, alul elszakadt parkét ruha anyagát, felül posztódarabot, szíjúval jól lekötni, feltekerni a szíjút a lábszárra, abban aztán lehetett jégen, hóban korcsijázni, erdőre mezőre járni, juhokat őrizni: május elsejével megszabadultunk minden lábbelítől, mezítláb szaladgáltunk az őszi iskolakezdésig.

Csak azt tudtam akkor, hogy másként öltöznek az emberek, ha kapálni, aratni mennek, vagy ha temetésre, lakodalomba, pedig szinte ugyanazokat a ruhadarabokat veszik fel, van hétköznapi és ünneplő ruhájuk, egy kopottabb és egy hófehér harisnyájuk, egyiket a fogason, kanapén, másikat a kasztenben vagy az első házban tartják, és láttam, hogy a házások, öregek harisnyájának zsinórozása más, mint a legényeké, az asszonyok szoknyája, lájbija, kendője más színű, mint a leányoké, nem lehet összekeverni a színeket, meg láttam a besorozott legények bokrétáját villogni a kalapban, a leányok befont hajából messze úszott tánc közben a szalag, az asszonyok kontyát leszorította a hajtú, csak azt hallottam, hogy aki nem pricces nadrágban vagy harisnyában jár, azt pantallósnek, nadrágosnak mondják, ami egyenlő, hogy úr, úrféle, azzal pedig csak kicsit s jót.

Idegen környezetben, városban jelentették ki aztán először, hogy ami rajtam van: népviselet. Hatodikos lehettem, Szovátán szervezték a kultúrverseny körzeti szakaszát, a szereplés után szétzéledtünk, s a kíváncsiság néhányunkat felvitt a fürdőtelepre, a csupa nadrágosok közé. Vesztünkre, mert a fürdővendégek éppen vasárnapi ebédjükről sétáltak a villákhoz, körülvettek, megbámultak, tanulmányoztak, mint az európai tudósok hajdan a primitív népeket, aztán megállapították, hogy ezek a gyermekek népviseletben vannak: s hogy a ceremónia teljes legyen, egyikük lefény-

képezte kis csoportunkat, azt mondta, egy hét múlva mehetünk a képekért, nekünk is ad, de csak úgy, ha akkor is ebben a ruhában megyünk. Megbámultan és üres gyomorral kódorogtunk haza, egy hét múlva már csak engem hajtott a kíváncsiság fényképügyben, fehér inget, lájbit, kalapot tettem, gumicsizmát húztam, a kíváncsiságomnál csak a dühöm volt nagyobb, mikor megtudtam, hogy akit keresek, szinte egy hete elutazott a fürdőtelepről, se címet, se üzenetet nem hagyott. A ruhámra, a „népviseletemre” haragudtam, azt tartottam minden baj forrásának. Miért van más öltözetem, mint a városiaknak, a fürdővendégeknek, a többi embernek? Miért vagyok én paraszt, s a többi mindenki úr? Később, középiskolás koromban is, nemegyszer fogott el ez a szégyen és düh falusi parasztnadrágom, bakancsom miatt. Szerettem volna olyan lenni, mint osztálytársaim, pantallós–félcipős, ezért örültem az első iskolai egyenruhámnak, amit talán kilencedik osztályos koromban vásároltunk. Harisnyám, lájbjim, kalapom volt, de a csizmacsináltatás elmaradt, aztán kinőttem a harisnyát, a lájbit, a kalapot, s újat nem csináltattunk, nem vettünk, megszakadt egy folyamat, mint annyi falusi nemzedéktársam esetében.

Negyedszázad távlatából felnőtt fejjel talán nemcsak érzelmi oldalról közeledhetek szülővidékem népviseletéhez. Gyermekkori nosztalgia és illúziók nélkül tudomásul veszem, hogy a negyedszázaddal ezelőtti viseletbeli egység megbomlott, a mélyreható gazdasági átalakulások következtében a népviselet visszaszorult, sok darabja a háziipar megszűnésével eltűnt. Általános, törvényszerű folyamat ez, nem csak a Sóvidékre jellemző. Sőt, azt mondhatnám, hogy ez a folyamat itt később kezdődött, falvanként eltérő intenzitással, és nem seperte el teljesen a múlt kacatjaként a népviseletet. De az érdeklődő néprajzkutató, az egykori és mai viseletet megőrkítő fényképész a kasztenek és szekrények fenekéről kerestethet elő, vagy a csűrök, pajták szegletéből kotor napvilágra egy-egy értékes, régi darabot. Az idősebb nemzedék ragaszkodik viseletéhez, a hétköznapihoz is, könnyebb egy-egy idősebb asszonyt, házaspárt lencsevégre kapni, ők azt mondják, ebben öregedtek meg, jó ez nekik a hátralevő években is. A középkorú nemzedék már kivetkőzött, kényelmesebb otthon és a munkahelyen a készruha, vagy az üzleti anyagból csináltatott, jobban lehet érvényesíteni az

egyéni ízlést. A népviselet ünnepi öltözeté vált, szinte mindenki megcsináltatja azt az egy rendet, melyet bizonyos alkalmakkor felvesz. Így van ez Parajdon, a két Sófalván, Korondon, Siklódon.

Parajdon néhány évvel ezelőtt alig lehetett összeszedni egy-egy versenyre néhány székelő ruhát, az iskola ösztönző hatására viszont ma minden fiatal csináltat. Az ünnephez, ünnepléshez hozzátartozik a ruha, a vidék nagyjából egyező, falvankénti kisebb eltérést mutató népviselete. (1985)

Harisnyaszabók mestersége

Szedelőzködik már a vacsorányi este, mire Fülöp Márton megjön a kaszálóból. A *gyepün féjjel*, a *Fülöp Józsié* nevű parajdi határreszen vágta egész nap a kórés füvet, ahol a kaszálógép megjárta azzal, a köves, bokros helyeken kézi kaszával. Mihály fiával együtt juhokat tart, nem is keveset, kell a téli *kóst*. Hetvenen túl nem könnyű a kaszálás, és Márton bátyám már a hetvenöthöz közeledik. Estére elzsibbad a kar, sajog a derék, pihenést kíván. Lefekvéshez készülődve kioldja a nadrágszíjat, letekeri a talpallót, aztán az annyiszor ismételt mozdulattal letolja a harisnyát, kétrét túri, és kilépi belőle. Még nyirkos, mondja, amint megtapogatja, és kitekéri a tornácba, hogy az éjjeli szél megfújja. Estefelé egy kicsi csepergő jött, mindjárt lehűlt a levegő is, nem állt meg a kaszával, sietni kellett. A harisnya párállott, de nem érezte benne a hirtelen időváltozást. Egyformán *jól bírja* a napot, a fagyot, esőt, szelet. Ragaszkodik hozzá, posztóharisnyában jár télen-nyáron.

Munkában megszüri, kopottas már az imént száradni tett harisnya. Egy esztendőig ünneplőként használta, aztán újat csináltatott Duka József parajdi szabóval, s ezt befogta viselőnek. Ekként eltart még jó sokáig, bár nem köti magát ahhoz a régi szabályhoz, hogy a harisnya megföldva többet kell szolgáltson, mint folttalanul. Ilus néni kihozza az első házból a fonákján kétrét hajtott ünneplőt, s míg azt nézegetem, egy vég harisnyának való posztót is letesz az ágyra. A nyár eleji juhnyírás után a gyapjút megmossa, egyéb dolga mellett, *közbe-közbe* megfonja, őszire megszövi, hogy télire legyen kész a posztó. Igaz, nem minden évben szó már. A harisnya-

posztót jó széles, nyolcas bordával kell szőni – hallom a figyelmeztetést –, ötös-hatos bordával keskeny lesz, s a harisnyába térdig érő ereszték kell hátul. Vastag, tömött és bolyhos Ilus néni hófehér posztója. *Egészbe üttetett* – magyarázza az ágyból Márton bátyám – nemcsak *félbe*, azaz a vízben jó sokáig tömörítették, ványolták. Gyergyócsomafalvára vitték, ott van a legközelebb botos ványoló, az vastagra üti a megszótt posztót.

Meggörbült hátú, de élénk szemű öregasszonnyal találkozom a siklódi Murva utcában. Ahogy megtudja, hogy Gáspár Józsefet, a harisnyaszabót keresem, mindjárt hív, nézzem meg a posztóját. Maga fonta-szötte, két harisnyára valóra is lenne, az ura meghalt, nincs, akinek megcsináltassa. Eladná *jó szüvvel*, nem is drágán, fürkészi bennem a számba jöhető vevőt, de ez a vastag posztó már *kiment divatból*, a fiatalok a géppel font vékonyabbat szeretik. Kelemen Julianna néni szomszédságában ilyen *vékony posztójú* harisnyát mutatnak. Bónis Julianna csináltatta a fiának, Ferencnek. A megmosott gyapjút a hegyen túlra, a kibédi fonodába viszik, és géppel font fonalra cserélik. *Mégis, ugye, ez finomabb, vékonyabb* – szövi a szót Bónisné, de gondolom, az sem elhanyagolható, hogy nem kell hetekig kézzel fonnia. A siklódiak Kadicsfalvára viszik tömöríteni, dűrűcköltetni a posztót. Korondon pedig már nem házilag előállított, hanem pénzen vásárolt, gyári, úgynevezett *kovácsnai posztóból* is készíttetnek harisnyát: *Vékonyabb, mint a házi, de jó tömött és tartós*.

Gáspár Józsi bácsiról az a hír járja, hogy csak ő tudja Siklódon a harisnyát megcsinálni, most mégis egészen más mesterkedés közben találok. Eres karjával, bütykös ujjaival keményen fogva a szekercét, kerékfalat javít. Olyan meredek ez a Murva utca, ahogy kifordul a szekér a kapun, azonnal meg kell kötni a kereket. Eszi is a lánc a küllőt, a szikrázó kő a ráfot. Józsi bácsi nemcsak megjavítja, hanem maga is készíti a kereket, szekeret, hordót, kádat, teknot, kaput. A finomabb munkákhoz faesztergát fabrikált, a csűr előtt gyalupad várja, hogy használatba vegye. Téli és esősidőbeli foglalatosságok ezek, alapfoglalkozása: földműves.

Harisnyaszabó mestersége ekképpen „egy az ezerből”. Az önellátó paraszti gazdaságokban valamikor a harisnyát is házilag készítették, mint az inget, gatyát és más ruhafélét. Mintegy száz éve

vált hozzáértő mesteremberek elkülönült foglalkozásává a posztó-harisnya szabása és varrása, legalábbis a Sóvidéken. Siklódon Gáspár Ferenc volt az első ilyen mesterember.

Úgy mesélte édesapám, hogy nagyapám, az a Gáspár Ferenc, csináltatott Korondon egy harisnyát a katonacimborájával. Ahogy hazahozta, azonnal szétbontotta, kiterítette, vizsgálgatta, mi hogy van szabva, varrva. Annak mintájára egy vég posztóból ugyanolyan harisnyát csinált. Meglátták a siklódiak, egyiknek is, másiknak is kellett, már nem volt jó, amit otthon csináltak. Egész ősszel s télen mind csak harisnyákat varrt, a fiaival együtt. Apámtól aztán én is megtanultam.

Ha harisnyát akarnánk szegődni Józsi bácsitól, elcsodálkoznánk, mert semmiféle füzetet nem vesz elő, hogy a méreteket feljegyezze, sőt centiméterese sincs, amivel megmérjen. A megrendelőről legelőbb is *szemmértéket vesz*, már ismeri, vagy megfigyeli *testállását, járását*. A *test hordozza*, hogy három, három és fél, vagy négy sing posztó adhatja-e ki a harisnyát. (A sing faluhelyen ma is használt, régi hossz mérték, 1 sing kb. 60 cm. Ugyanezzel a névvel illették a méréshez használatos, kb. héttényérnyi, azaz kb. 62–63 cm hosszú pálcát is.) A megrendelő rendszerint tudja, hogy mekkora posztót kell hogy vigyen a szabóhoz, és a cérnát sem felejtí otthon. A méternyi hosszú, jó erős cérna nem varráshoz kell, hanem a méréshez. Legelső *fogás* a térdbőség megmérése: Józsi bácsi bal kezében fogja a cérna végét, jobb kezével körültekéri vele a térdet, s ahol a cérna összeér, oda egy *bogot vet*. A következő bog a combbőséget, a harmadik a derékbőséget jelöli. Végül a *csonttól csontig* (bokacsonttól csípőcsontig) vett hossz méretnél nem bogot vet, hanem elvágja a cérnát. Az így végigbogozott cérnáról olvassa szabáskor a méreteket, mint juhász a juhok számát a rováspálcáról: hossza a harisnya hossza, első bogig a térdbőség, másodikig a comb-, harmadikig a derékbőség. Egyszerű, nem? Bokaszélességet nem mér, azt szemmértékre veszi, általában két *előarasz*. (Az előarasz a kifeszített hüvelykujj és mutatóujj közötti távolság, kb. 16 cm.) Egy-két emberöltővel ezelőtt mind így mértek a környékbeli harisnyaszabók. Korondon Máthé Ferenc, Parajdon Cseresznyés Dénes, Sóváraddon Mezei Sándor.

És ugyanúgy szabtak–varrtak, ahogy most Gáspár József nekifog. Szerszámai a már említett singen és cérnán kívül egy olló, egy nagytű varrócérnával és egy darab holtszén, amivel méreteket jelöl. Kiszabáskor duplán veszi a posztót, a cérnával és a singgel beméri a távolságokat és összeköti a vonalakat. Először a széléből csíkot vág talpallónak, aztán kikanyarítja a két szár *lába közit*, majd az elején a *hasítékokot*. Amit ezekből leszab, azokból a darabokból lesz hátul, a derekánál a *farcsuk* (vagyis a fartoldás), és lennebb, a combon, az *ereszték* (a betoldás). Legnehezebb ezeknek a méretét eltalálni, és a helyükre illeszteni. Ezekről függ, hogy milyen lesz a harisnya ületje vagyis a far- és derékbősége. (Azért sok a toldás, mert valamikor a harisnyának nem volt ületje, vagyis fenékrésze.) Ha a toldások bőre sikerednek, akkor a harisnya *tortyos*, ha szűkre, akkor feszes, nem lehet benne dolgozni, könnyen elreped. Az öregeknek jó volt a ráncos is, a fiatalok a feszeset szeretik. Józsi bácsi szerint akkor *dufla*, vagyis első osztályú, ha se nem tortyos, trottyos, se nem feszes. Összeállításakor először összeférceli a száracat, háromujjni távolságra ölt egyet-egyet. A szár külső oldalán varrja össze a posztót, alul egy arasznyit nyitva hagy a lábmozgásnak, s a varratba fekete szövetanyagot, *szegőt* illeszt. A varrat végigfut mindkét szár külső *ormóján*, majd a fartoldás alatt tulipán alakban ér össze. Ugyanolyan szövetanyaggal szegi be az előn a hasítékok széleit, és a reájuk boruló ellenzőket – siklódiasan *fillentyűket* – is. Utoljára marad a szíj helyének, a *korenak* visszahajtása és a talpaló felvarrása, aminek a neve Korondon *kengyel*. Ezzel szorítják le, kötik meg a harisnya szárának csizmába simuló, bakancsra boruló végét. Ha közben egyebet nem kell dolgoznia, Gáspár József hat óra alatt elkészül a harisnyával. Az általa készített harisnya *sima*, vagyis zseb és zsinórozás nélküli. Nemcsak mérésben, hanem a szabás-varrás technikájában és a harisnya típusában is régiesebb formákat őrzött meg. Ilyen zseb- és zsinórozás nélküli harisnyát készítettek a század elején az összes sóvidéki faluban.

Siklódon és Sóvárádon máig megmaradt a régebbi sima harisnya, Korondon, Parajdon és a két Sófalván fokozatosan zsebes és zsinórozott lett. Ennek a változatnak volt némi rangjelző szerepe, de inkább a kort jelölte.

Az öregeknek nem kellett se zseb, se zsinór – emlékezik Tófalvi Ágoston korondi harisnyaszabó –, simán kérték. Volt, aki egy zsebet kért, jobbról, később jött divatba a két zseb. A zsinórozott harisnyát a legényeknek csináltuk. Most már a kézzeseb harisnya az általános, s az idősebb emberekén is van zsinórozás: a zseb alatt a kicsi kötés, az ellenző alatt a nagy kötés. A zseben díszítő varrás van, és a szegő anyagából rátétszerűen „szilvamagokat” formálunk. A felnőttek harisnyáján fekete a szilvamag, a gyermekékén fekete és piros.

Külön tanulmányt érdemelne öltözetdarabunk díszítésének, szín- és formanyelvének, valamint viselési szokásainak alakulása az említett falucsoportban. A készítési módnál maradvá: ma már egyedül Gáspár József varrja teljes egészében kézzel. Néhány évvel ezelőtt még a korondi Fábián Imre is kézzel varrt, aztán rátért a gépi varrásra, *azzal sokkal hamarabb megy*. A mesterséget szintén az apjától örökölte, és a singet is, de ő már centiméteressel mér, krétával és ceruzával rajzol, s a kész harisnyát *valódi vassal* kivasalja (ezt főleg a fartoldás igényli). Parajdon Duka József kacagva meséli, hogy az ő mesterét, Cseresznyés Dénes szűrszabót azzal bosszantotta Balogh Lajos úriszabó: *te az embert nem megméri, hanem megnézed, szemmértéket veszel róla*. Duka József szabályszerűen inaskodott, Csíki Györggyel és Horváth Dénessel együtt, felszabadulása után tíz évig otthon szabóskodott, harisnyán kívül kabátot, lájbit, bundát készített. A háború elsodorta szülőfalujából, majd az ötvenes évek elején ott találjuk a békási vízi erómű építői között, a gát alapjainál fűrómester. Békás után az argeși és a câmpinai vízi erómű következett, 1972-ben tért haza, nyugdíjasként. A fűró- és robbantomester fiatalkori mesterségét folytatja tovább, a harisnyakészítést. Nem szemmértékkel, hanem pontos méretekkel dolgozik, gépen, akárcsak a gyárban. De minden harisnyának *megadja a módját*, szépen zsinóroz.

A zsinórozást Farkas András alsósófalvi szűrszabótól tanultam, de én is sokat alakítottam rajta. Inaskori mesterem még nem zsinórozott. A parajdi és sófalvi harisnya szegője és zsinórozása kék színű, a korondi, ugye, az fekete. Régebb házi szövet volt a szegő, most, mióta hazakerültem, gyári. Régebb lapos zsinórral dolgoztunk, később átvettük a gyári, kerek gombolyagzsinórt. Eze-

ket legtöbbször én vásárolom, s ajánlom a kuncsaftnak. Legutóbb Csíkszeredában vettem pamutszálat, s Illyés Livia horgolja zsinórrá. Úgy csinálom a kötést, hogy virághoz hasonló csokor legyen, a hosszabbik, az ellenző alatt 10 cm, a zseb alatti kisebb. Ennél hosszabb ne legyen a kék virág, mert akkor már nem virág.

Utoljára hagytam a kérdést, hogy van-e manapság munkájuk – így tél közepén – a harisnyaszabó kismestereknek. Ahogy ők mondják, nem sok, de akad. Ami azt jelenti: egyikük sem ebből él, alkalmi megrendelőknek készítenek egy-egy harisnyát. Viseletdarabunk kikopott a mindennapi öltözetből, falvanként egyik kezemen megszámlolhatom, hogy hányan viselnek télen-nyáron harisnyát, úgy, mint a parajdi Fülöp Márton. Tehát kevesebb kell belőle. A harisnya az ünnepi, szertartásos viselet tartozéka lett, főleg a fiatalok körében. Az ünnepi szokások, lakodalmak, találkozók, kultúrműsorok, néptáncsoportok ruhája. Ebben a minőségben vált újra divatossá a Sóvidéken is. Sőt, a sóvidéki kismesterek készítették és készítik a városi (szovátai, székelyudvarhelyi, marosvásárhelyi) táncsoportok harisnyáit is. Harisnyaszabóink mind hetven év körüliek, s a fiatalok *úriszabók*, nem tanulták meg a harisnya készítését. Így tehát a kérdés inkább a mesterség továbbhagyományozódása. (1987)

Búcsú a székely harisnyától?

Ki ne emlékeznék Tamási Áron remekbe szabott novellájára, a *Sóvidéki társasjátékra*?¹ A hazafelé tartó székely szekere fölkerekedik egy úrféle, aki a fuvaros előtt nagy urat akar játszani, de emberében mókamesterre akad, aki éppen csipős kedvében van, meghordozza és megfürösztli észjárásának csillogó patakjában, megtáncoltatja csúfolódó, kanyargós ösvényeken. Egyszer-kétszer az úrféle is eltalálja a hangot, sőt visszavág, s a szópárbajból így lesz országúti társasjáték, hogy a végére kiderüljön, a mókás fuvaros és az úr nemcsak szomszédfalusi, hanem szegről-végről rokon is...

¹ Tamási Á. 1958.

Ahogy az országúton megjelenik a szekérral, az író röviden, de annál találóbban jellemzi a társasjáték főszereplőjét. „Fent egy keresztbe vetett deszkán tömött székely ült, derűsen, mókára született arccal. Inge messzire fehérlett. Harisnyáján zöldeskék színben játszott a sokat tekerdő zsinór...”² Hm! Álljunk meg az olvasásban egy pillanatra. Tömörség ide, találó jelző oda, a viseletnél nincs valami tévedés? Esetleg írói túlzás, megszépítő messzeség? Az ing fehérségére mindenki rábólint. De a harisnya zsinórja zöldeskék színben játszik? A mi harisnyánk zsinórja sem messziről, sem közlőről nem ilyen színben játszik, tanúsíthatják a felcsíki, a gyergyói, a háromszéki és az Udvarhely környéki harisnyások. És kérhették volna számon még inkább a Tamási korabeli székelyek. De ne siessünk a számonkéréssel, az író még nem fejezte be a mondatot. Olvassuk tovább, mert most jön a csattanója: „... és büszkén hirdette, hogy: Én sófalvi vagyok.”

Nem akárhová való székely ül tehát a szekéren „átlag harisnyában”, hanem sóvidéki, sófalvi székely. És a székely sófalvi – pontosan felsősófalvi – harisnyában van. Bárki ellenőrizheti a helyszínen, megnézheti a korabeli felsősófalvi harisnyákon, mert van még belőlük a szekrények mélyén. Tamási Áron leírása néprajzilag is hiteles és pontos. A felsősófalvi harisnya zsinórozása messziről valóban zöldeskék színben játszik. Abból adódik ez, hogy a zseben futó szegőszövet kék, a vitézkötés pedig zöld, vagy az ellenző alatti vitézkötés zöld, a zseb alatti pedig kék színű zsinórból készült. *Elegyített* díszítésű harisnyának mondják az ilyen a felsősófalviak, mert eredetileg az volt a rend, hogy a legényekét zöld, a középkorúakét kék, az idősebbekét pedig fekete zsinórral díszítették. Tamási a farkaslaki ember szemével látatja a szekerező sófalvit, azt nem emeli ki jellemzésül, ami harisnyáját megkülönbözteti a másfalusiakétól, akár egy olyan kis tájon belül is, mint a Nyikómente vagy a Sóvidék. A farkaslaki és a korondi harisnya zsinórozása fekete, a parajdié és az alsósófalvié kék, a siklódin és a sóváradin nincsen zsinóros vitézkötés. Egyik sem tudna – még írói segédlettel sem – zöldeskék színben játszani. Szót érdemel a „sokat tekerdő” zsinór is. Tamási találó jelzője hiteles néprajzi adatnak

² Tamási Á. 1958. 311.

is felfogható a zsinórdíszes harisnya sóvidéki térhódításáról, mert a zsinórozás még nem volt általános a század eleji harisnyákon. Az egyik faluban, aki ilyen harisnyában járt, abban élt a lófőszármazás tudata, esetleg módos gazda, de semmiképpen sem tartozott a szegényrendűek közé. A másik faluban azonban lehetett szűkösen élő kisbirtokos, fuvaros, aki ünneplő harisnyáját vette fel.

Tamási egyetlen mondatából egész világ tárul elénk, bizonysgául annak – ha ezt még bizonygatni kellene –, hogy a nagy író mennyire mélyen és aprólékosan ismerte népének kultúráját. És hogyne ismerte volna a székely harisnyát, hiszen harisnyában (is) járt, mint akármelyik farkaslaki legény. A viseletváltásra évtizedek múltán így emlékezik vissza: „S ahogy ott állok, egy régi húsvét jut eszembe, a háború első húsvétja, tizenötben. Az ötödik gimnáziumba jártam éppen, s a székely harisnya viseletet akkor tettem le, húsvét napján reggel. Szép barna öltönyt kaptam a helyébe, zöld pontokkal volt telihintve.”³ A viseletváltással a falu szemében a diák is az úrfélek, az urak seregébe lépett – a harisnyásokéból a nadrágosok társadalmába –, mint csattanós novellájának másik szereplője. Az írónak elég a székely harisnyáját felvillantania, hogy egyediségében láttassa alakját. A szekérről közlekedő úrféle öltözetében viszont nem talál semmi egyedi vonást. Csak azt, ami megkülönbözteti a harisnyástól. Az úr egyszerűen: „nadrágos”. De a szót, hogy nadrágos, meg azt, hogy úr, úrféle, hivatalbéli, tíznél többször is leírja a viszonylag rövid novellában. A harisnya és a nadrág így válik tollán egy-egy életforma, egy-egy emberi világ szimbólumává.

Bár a Sóvidék egészére túlzó az a közszájon forgó vélemény, hogy a két világháború közötti időben mindenki harisnyában járt, *aki nem úr, vagy cigány*, visszaemlékezésekkel és fényképekkel igazolható, hogy a népviselet leggyakoribb hétköznapi és ünnepi nadrágféléje volt. Felsősófalvára a harmincas években egy Dobra János nevű szabó költözött, emlékezet szerint ő húzott először pantallót. Nem telt bele sok idő és mindenki *dobranadrágnak* hívta a pantallót, s ez az elnevezés évtizedekig megmaradt, míg általá-

³ Tamási Á. 1976. 98.

nossá nem vált a pantalló. *Az urak, az úrfélék dobra-nadrágosok. A fejések mindig doبرانadrágban jöttek.*

A sóvidéki felnőtteknek egyszerre általában három rend harisnyájuk volt. Első a hófehér új, az ünneplő, ezt csak vasárnapokon és ünnepnapokon vették fel. Úgy vigyáztak rá, mint a szemük fényére. Ha megkopott, befogták viselni. A két rend viselő, viseltes közül a jobbik, a folt nélküli, *még ember elejébe való*, kapun kívülre. Ebben mentek hétköznap a faluba ügyes-bajos dolgaikat intézni, és könnyebb munkákra is felvették. Mikor a használatban kigyérült, megfoldszták. Leggyakrabban a térdét vagy ületjét. Kívülről *megborították*, vagy belülről kibélelték. Ebben a harmadik rend harisnyában szántottak-vetettek, *erdöltek, fazekaltak*. Viselték télen-nyáron, tűző napon, fagyban, esőben. *Nem eresztett bé se hideget, se meleget*. Úgy tartották, hogy a harisnya megborítva, kibélelve többet kell hogy tartson, mint folt nélküli állapotban. Mindegyik harisnya átmehetett a fenti három fokozaton, de akinek mindig tiszta volt a harisnyája és fényes a csizmája, vagy aki mindig megborított harisnyában és bocskorban járt, messziről elárulta hovatarozását. A korondi fazekasok viselő harisnyájuk szárát feltúrték vagy szárközéptől levágták, hogy ne akadályozza őket a korongolásban. Így lettek a fazekasok *kurtaharisnyások*. A felszezi gazdálkodók a két világháború között, sőt még később sem „vegyültek” a fazekaló tószegi, szegényebb rendű kurtaharisnyásokkal. Azóta nagy változás állt be az életmódjukba, de az öregek napjainkban is emlegetik a kurtaharisnyát. A jobb földű, polgárosultabb Sóváradon a szintén posztóból készülő priccses nadrág már századunk elején kezdte háttérbe szorítani a harisnyát. Itt különben nemcsak fehér, hanem szürke posztóból is csináltatták, ellenben Parajddal, ahol csak a cigánykovácsok dolgoztak szürke harisnyában.

Ha már ennyiféle harisnyában jártunk, érdemesnek mutatkozik rokonságát és múltját is szemügyre vennünk. A mai magyar köztudat általában a székelyek által viselt harisnyanadrágot tekinti, tartja harisnyának. E háziposztóból készült ruhaféle különböző változatait viszont az elmúlt századokban a székelységen kívül Kalotaszegen, Szilágyságban, a Fekete-Körös völgyében, a Mezőségen és az erdélyi szászok körében is viselték. A románok *cioareci* néven ismerték. Népviseletük állandó ruhadarabja volt és napja-

inkban is az a domb- és hegyvidéken, így például Argeş és Muscel, Hátszeg, a Felső-Marosmente, Avas és Naszód néprajzi tájain.

A székely harisnya viszont – amint erre többen rámutattak – szerkezetében, szabásában több ponton is különbözik más vidékek hasonló nadrágféléjétől. Szűkebb, lábszárra, combra feszülő. Fenékrészét betoldások alkotják, illetve kötik össze a szárakkal. Elöl elmaradhatatlan a két hasíték az ellenzővel. A szárakat a külső oldalukon varrják össze, s a varratba posztó- vagy szövetszíkot illesztenek, ezzel szegik be a hasítékot is. Méternyi hosszú posztócsíkkal, kengyellel tekerik a szárakat szorosán a lábra. A harisnyának ez a formája hosszas fejlődés eredménye.

Alakulásának történetét dr. Nagy Jenő kutatásai alapján nagyon jól ismerjük.⁴ A legrégebbi okleveles adatok szerint a harisnya szó jelentése: posztó lábszárvédő. Nadrág értelemben csak a XVIII. századtól használatos. A posztó lábszárvédő a középkorban Európa-szerte elterjedt ruhadarab volt. Combtól ért, szárait nem varrták össze. Nadrággént hozzá a mai fürdőnadrághoz hasonlító berhét viselték. Ez a lábszárvédő feltehetően egyként őse a későbbi női és férfiharisnyának. A XV. század végéig a magyar harisnya szárait sem varrták össze, vagyis nem volt fenékrésze, ületje. Ületül alatta a vászongatyá szolgált, az egésztest pedig eltakarta a kieresztett ing. Ilyenféle harisnyát (is) viseltek a közelmúltig a moldvai csángók és a gyimesi székelyek.

Nadrágformáját úgy nyerte el, hogy a szárakhoz – több változatban – fenékrészt kezdtek varrni. A nadrágharisnya vagy a harisnyanadrág a használatnak sokkal inkább megfelel. (Ez a praktikus átalakulás a női harisnya esetében csak a közelmúltban ment végbe.) Az így alakult harisnyanadrág bő szárú és ületű, eleje és fenékrésze egyforma, felváltva hordható. A harisnyának ezt a régebbi, bővebb, lazább típusát viselték az említett vidékeken, és ilyen lehetett a székelyek harisnyája is a XVIII. század végéig.

A Mária Terézia osztrák császárnő által véres erőszakkal felállított székely határórség, a katonai szolgálat az addig viselt harisnyát lényegesen módosította. A határórség rendelkezéseiben olvasható, hogy a székely határőrök egyenruhája a népi öltözethez minél in-

⁴ Nagy J. 1957.

kább alkalmazkodjék, és minél olcsóbb legyen, vagyis tartsák meg a viselni szokott fehér harisnyát (ti. nadrágot), a zekét (rövid posztókabát) stb. Az addig bő és eléggé nyitott felsőrésztű harisnya viszont az ing betűrésével, illetőleg a rövidebb és szűkebb ing viselésével célszerűtlenné vált. Így a székely határőrök harisnyája szabásában mindinkább a huszárságnál régóta viselt szűkebb, testhezállóbb, menetelésre és lovaglásra alkalmasabb nadrág formájához igazodott. Ennek mintájára a harisnya szűkebbé, far- és combrészi betoldásokkal teljesen zárttá és csak egyféleképpen viselhetővé vált. Kiegészült szártekerővel és talpallóval.

Ekkortól kezdve vált megkülönböztető jellegűvé a száraz külső összevarrásába illesztett posztóbetét, a *sinór* is. Ez eredetileg az összevarrás tartósítására szolgált és ugyanolyan posztóból készült, mint a harisnya. A határőrség felállításakor a posztócsík az ezredi hovatarozás kifejezője lett. Színe a katonakabát (*zeke*) gallérhajtókájára varrt posztó színével egyezett meg, és mutatta, hogy a harisnya viselője melyik határőri ezredben szolgál. Legalábbis ennek nyomait vélik felfedezni a néprajzkutatók abban, hogy vidékenként változott az oldalbetoldáshoz használt posztócsík vagy zsinór színe. Így Felcsíkban és Gyergyóban a piros vagy fekete–piros–fekete vagy fekete–zöld–fekete, Középcsíkban a zöld–fehér–piros, Udvarhelyszéken a széles fekete, Kászonban és Háromszéken a keskeny fekete oldalzsinórozás járta. Mára mindenütt a fekete posztóbetoldás vált általánossá Felcsík kivételével, ahol megmaradt a piros. Dr. Nagy Jenő megfigyeléseit sóvidéki adattal egészíthetjük ki: Alsó- és Felsősófalván, valamint Parajdon és Sóvárakon kék az oldalvarrat szegőjének színe.

A katonai egyenruha hatására módosult harisnyán nincsen sem zseb, sem zsinórdíszítés, vitézkötés, ez a *sima harisnya*. Ennek változataival találkozhatunk napjainkban is a marosszéki falvak székely népviselésében. A harisnya itt is szűkebbé, testhezállóbbá vált, bár nem olyan mértékben, mint a keleti székelységben. A nyugati, marosszéki székelyeket ugyanis nem sorozták be az állandó határőrszolgálatba. A harisnya szerkezetének módosulása a katonai életmód kényszere nélkül itt lassabban, félmegoldásokkal ment végbe.

A napjainkbeli zsebes és zsinórdíszes-vitézkötéses székely harisnya jóval későbbi fejlemény, de valószínűleg ugyancsak a katonáskodás korának emléke. A katonaságnál – írja dr. Nagy Jenő – elsősorban a rangot viselő nemesi ivadék egyenruháját illette meg a zsinórdísz. Rangjelző szerepe volt kezdetől fogva. Ennek példájára zsebes, vitézkötéses harisnyát – rangjelzést – a székely társadalomban csak a lófők viseltek. Az idők során veszített rangjelző funkciójából, illetve nem kötötték ennyire szigorú szabályok a zseb- és zsinórdísz megjelenését, ámbár egy-egy falu öltözködési szokásrendjében sokáig megmaradhatott eredeti, rangjelző szerepkörében is. Így például Parajdon fennmaradt az emlékezete annak, hogy az első zsebes-zsinóros harisnyát a falu legmódosabb gazdája csináltatta. Ha viszont szegényebb rendű gazda merészelté kizsinóroztatni a harisnyáját, így beszéltek a háta mögött: *Hát az meg ki? Mennyi a füstjoga (birtoka)? Tán eladó búzája van? Vagy egyenesen a szemébe mondták: Na, neked es takonyfolyás (ti. vitézkötés B. L.) kell a harisnyádra?*

A zsebes-vitézkötéses változat keletről, a Székelyföld belsejéből terjedt nyugat felé és századunk elején ért el Sóvidékre, általánossá viszont nem vált. Némely faluban, így Siklódon is megmaradt a sima, zseb nélküli harisnya, Sóvárádon és Szovátán is inkább ezt viselték. Korabeli parajdi fényképeken nyomon lehet követni, hogyan jelent meg először csak a zseb, a jobb oldali, aztán két, először kisebb zsinórdísz – például a katonalegények harisnyáján –, aztán mind nagyobb. A zsebes-zsinóros harisnyának a Sóvidéken két szín- és formaváltozata alakult ki. Az egyik a korondi. Zsinórja és szegője fekete, a zseb karimáján gépvarrás fut, a zsebdíszek szilvamag alakú szövetrátétek. A zseb közepe alatt áll a *kicsi vitézkötés*, a hasítékok alatt a *nagy vitézkötés*. A másik a parajdi-sófalvi: oldalszegője kék, és ugyanilyen színű a zseb szövetrátétje, valamint a zsinór is. A zseb alsó peremét borító szövetrátétet fehér cérnájú gépvarrás díszíti. A zseb és a hasítékok alatti zsinórkötéseket *virágzásnak*, *virágmintának* is nevezik. A korondi típus a szomszédos nyikómenti harisnyához áll közel, s a Székelyföld belseje felé mutat. A parajdi-sófalvi típus a bekecsalji kékrátetes és zsinórdíszítéses harisnyával mutat rokonságot. A zsebes és zsinórdíszes változatok megjelenésében és elterjedésében a haris-

nyakésztő kismesterek tudásának növekedésével is számolnunk kell. Míg Siklódon napjainkban házilag szabják-varrják a harisnyát, varrógép nélkül, Parajdon már az 1920-as években varrógépet kezdtek használni. Cseresznyés Dénes *szűrszabó* készítette ekkor a harisnyákat, egy vagy két zsebbel, de még zsinórozás nélkül. Tanítványai, Horváth Dénes és Duka József kezdtek először zsinórozni, vitézkötést mintázni. Ez utóbbi Farkas András alsósófalvi szabótól vette át az újítást. Először házi, lapos zsinórral, aztán rátért a gyári kerek *gombolyagzsinórra*.

Az újítás – mint a divat általában – elsősorban a fiatalok, a legények viseletében hódított teret. A zsebek és vitézkötések az ő harisnyájukon váltak kötelezővé és mind nagyobbakká, *sokat tekergővé*. Nekik kellett, így vagy úgy, cifrázni a harisnyát. Parajdon jobbára csak őket illette vitézkötés. Felsősófalván – mint fentebb szó volt róla – a zsinór színének alakult ki korjelző szerepe: a fiataloknak zöld, a középkorúaknak kék, az idősebbeknek fekete zsinór járt.

Később vegyítették ugyanazon a harisnyán a kék és zöld zsinórt. Sóváraddon a legényharisnyákon sem terjedt el általánosan a vitézkötés, itt a legények harisnyáját az oldalvarratba illesztett háromszínű, fekete–kék–zöld csík különböztette meg az idősebbektől, amelybe csak egy (kék vagy fekete) csík járt. A katonáskodó székelyek harisnyájának egykori, az ezredi hovatartozást jelölő oldalcsíkja századunk harmincas éveiben a sóváradai legények harisnyáján tehát korcsoportjelölő és esztétikai funkciójú díszítés.

Az egész vidékre érvényes, hogy hét-nyolcéves korában kapott először harisnyát a gyermek. A gyermekharisnya nem követte a divatot, a két világháború között nem zsebes-zsinóros, az öregekéhez hasonlóan nem olyan *dufla*, hanem ráncos-trotyos, *hadd nőjön belé a gyermek*. Az elmúlt évtizedekben viszont minden faluban zsebessé és zsinórossá vált. Megkülönböztető jele a parajdi-sófalvi típusban a vékonyabb zsinór, a korondiban pedig az, hogy a zsebdísz rátétje piros színű szövet. Az idős emberek harisnyája egyszerű. Parajdon úgy tartják, hogy a zsinórozás *az öregembert nem találja, az a legényeknek való*. Ezzel ellentétben Alsósófalván és Korondon az öregekét is zsinórozzák.

A 20. század első felében a Sóvidéken tehát kiteljesedett a népművészet szabályszerűségeihez és a helyi közösségek igényeihez igazodó, a társadalmi hovatartozást, de jobbára korcsoportot jelölő és esztétikai funkciójú harisnyadísztítási és viselési szokás. Késői kivirágzásának nevezhető, mert ezzel párhuzamosan történik a harisnya elhagyása, illetve felcserélése más nadrágfélékkel, városi-polgári ruhadarabokkal és öltözködési móddal. A kényszerű életformaváltás nyomában a posztóharisnya kikopott, eltűnt, vagy eltűnőfélben van a sóvidékiek hétköznapi viseletéből. A kivetkőzés a kivirágozással ellentétes folyamat. Legutoljára az idősek vetik le a harisnyát, vagy viszik magukkal sírba. Napjainkban ők viselik még megszakítatlanul a *régi módi* szerint, vastag gyapjúposztóból, télen-nyáron, viselőként, ünneplőként egyaránt. Nem változtattak életformát, a harisnyaviselők mind fölművesek, gazdálkodók, akik azt tartják, hogy *a maga szöttesibe meg kell lenni*. A napjainkbeli hétköznapi, munkaruha harisnya így „a föld mellett kitaró idős ember” jelentéssel telítődött, annak szimbóluma. Ez eléggé kétértelmű, sokak szemében jelentheti a korszerűtlenséget, az elmaradottságot, az öregkori szegénységet is. A harisnyaviselők viszont jobban ragaszkodnak harisnyájukhoz, mint bármilyen más személyes holmijukhoz. Aki egész életében harisnyát hordott, abban temetik el. Az egyik idős felsősófalvi ember betegsége idejére levetette, majd kórházba került. Egy napon üzent a hozzátartozóinak, hogy vigyék a harisnyát, mert *ütött az óra*. Harisnyában szeretne megpihenni. Egy parajdi feleség pedig így jellemezte férje harisnyáját: *Ha ezt húzza fel az uram, egész más ember benne, ügyel arra, nehogy sokat igyék, nehogy lődörögjön az úton*.

Az ötvenen felüliek nemzedékének is van harisnyája, de már nem a hagyományos három rend egyszerre, hanem csak egy: az ünneplő. Nem válik viselővé, eltart évekig, évtizedekig. Nem is akármilyen ünneplő, hanem lakodalomba, temetésre, korosztályi találkozókra és más nagyobb eseményekre való. A harisnyaviselés – legalábbis Parajdon – ennél a nemzedéknél megszakadt, a mostani középkorúak a legénykori harisnyát kinőtték, újabbat pedig már nem csináltattak. A viselési hullámvölgyet az 1960-as, 1970-es évek jelentették. Úgy látszott, végleg elbúcsúznak a harisnyától, és könnyen válunk meg tőle.

1. kép. Idős férfi harisnyában.
Énlaka, 1985

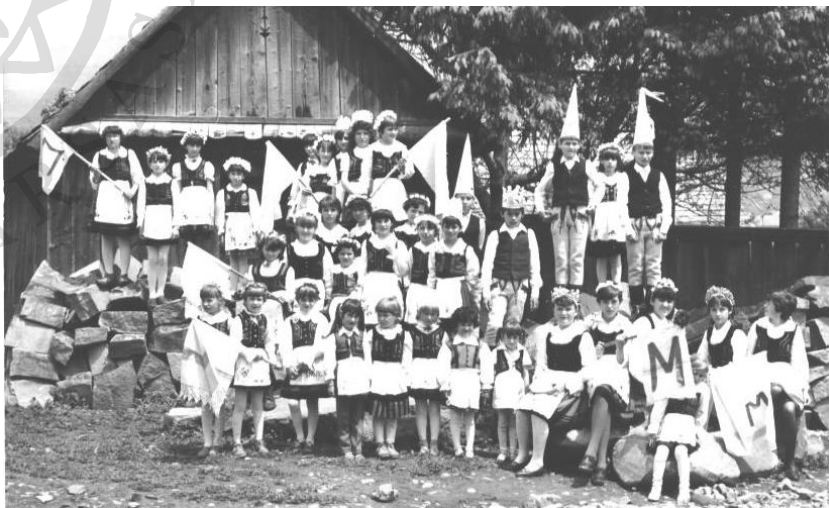
2. kép. Gáspár József
térbőséget mér. Siklód, 1985

3. kép. Temetésen. Parajd, 1974. Fotó: Elekes János

4. kép. Lakodalmi menet. Korond–Pálpataka, 1987.
Fotó: Bálint Zsigmond

5. kép. Pünkösdi királyok. Alsósófalva, 1989.
Fotó: Bálint Zsigmond

De nem telt el egy emberöltőnyi idő, és az 1980-as évektől egyre többen kezdték újból felvenni mint ünnepi, alkalmi, sőt rituális öltözetdarabot. A legények és gyermekek ünnepi viseletben jelentek meg elsóáldozáskor, konfirmációkor, a pünkösdi *hesspávázáskor*, lakodalmakon, színpadi szereplések alkalmával. A harisnya reneszánszában az értelmiségieknek, papoknak, tanároknak is ösztönző szerepe van. A siklódi, a parajdi, az alsósófalvi és a korondi legények napjainkban általában akkor készítettnek harisnyát, amikor szüreti bála vagy húsvéti hajnalozásra készülnek. Láttuk, mindig is övék a legszebb harisnya. Körükben így a nagylegény státusz egyik jelzése. Ugyanez az újrafelfedezési, újraértékelési folyamat megy végbe a maroszéki – Kis-Küküllőmenti, nyáradmenti és Maroson túli székelyek – harisnyaviselésben is, a legöregebbek harisnyáját kölcsönzik szüreti bálókra, farsangi szokásbemutatóra és egyéb ünnepi alkalmakra a fiatalok. Többen éppen a sóvidéki mesterekhez fordulnak, hogy varrjanak nekik harisnyát.

Napjaink sóvidéki legény- és gyermekharisnyája a klasszikusnak nevezhető típushoz képest újból változik, mind anyagában, mind készítési módjában. A háziipar visszaszorulása miatt a harisnya egyre ritkábban készül *egészbe üttetett* vastag házi posztóból. A fiataloknak géppel font és géppel ványolt, *félíg üttetett* vékony posztóból varrják a harisnyát, *az mégis finomabb*. Korondon pedig gyakran már nem házilag szőtt, hanem gyári, ún. *kovásznai posztóból*. De hiába is lenne vastag posztó, mert *kiment a divatból*, a fiatalok nem szeretik, a derekuk *nem bírja*. Így mondják a harisnyakészítő kismesterek. A harisnya hosszmérete régebb a *csonttól csontig* (bokacsonttól csípőcsontig) szabályához igazodott, a mai harisnya ennél magasabb derekú. *Úriasan fel van húzva, nem lehet benne szántani, fát vágni*. A már említett, általánosan elterjedt díszítések mellett egyéni kombinációk is megjelennek. A napjainkbeli harisnyaviselést is nagyban befolyásolják egyéni stílusukkal a készítő kismesterek. Jelenleg négyen-öten varrnak harisnyát: Parajdon Duka József, Korondon Fábián Imre és Tófalvi Ágoston, Siklódon Gáspár József, mind hetvenen felüliek. Ők készítették több városi – székelyudvarhelyi, marosvásárhelyi, szovátai – táncsoport harisnyáit. A mesterség továbbhagyományozóda-

sa nagy gond, mert az úriszabók nem tanulták meg a harisnyavarást és zsinórozást.

Búcsút vehetünk-e Tamási Áron sófalvi mókamesterének harisnyájától, annak zöldeskék színben játszó, sokat tekergő zsinórjától? Búcsút vehettünk egy időre, egy történelmileg rövid, de *kizökentő* időre, mint ahogy apáinknak is búcsút kellett venniük a sófuvarozástól, a szekerességtől, majd az önálló paraszti gazdálkodástól. Viselő harisnyánktól talán végérvényesen elbúcsúztunk. Az ünnepit féltő gonddal a szekrények mélyére zárták anyáink, onnan veszik elő most mintának a fiatalok. Újból szépek látják és hozzájuk tartozónak. A középkori eredetű, sok változáson és szabályozáson átment harisnyánk úgyszólván végigkísért ittlétünkben. Összeköt bennünket a környező vidékekkel és népekkel, ugyanakkor érezzük, tudjuk: ez a miénk. Napjainkbeli reneszánszában nyilvánvaló: székelyharisnyánk magyar etnikus szimbólumaink közé tartozik. Nem búcsúzunk, nem búcsúzhatunk el tőle. (1992)

Irodalom

NAGY Jenő

1957 Adatok a székely posztóharisnya fejlődéstörténetéhez. In: *Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Bolyai Tudományegyetem Kiadványai. I. Tanulmányok. Kolozsvár. 479–485.

TAMÁSI Áron

1958 *Elvadult Paradicsom*. Novellák. Budapest. 311–318.

1976 *A bölcső és környéke. Szülőföldem. Bölcső és bagoly*. Vadrózsa ága. Bukarest